

INSTITUT DRUŠTVENIH NAUKA
Centar za ekonomska istraživanja

GLOBALIZACIJA I KULTURA

BEOGRAD, 2015

Uređivački odbor:

dr **Veselin Vukotić**

dr **Danilo Šuković**

dr **Mirjana Rašević**

dr **Slobodan Maksimović**

dr **Vladimir Goati**

Izdaje:

Centar za ekonomska istraživanja Instituta društvenih nauka

Za izdavača:

dr **Goran Bašić**

Izdavanje ove knjige finansijski su pomogli:

Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja

Štampa:

Colorgrafx, Beograd

Tiraž:

300

ISBN:978-86-7093-157-2

GLOBALNI POREDAK I NJEGOVI NEPRIJATELJI²

Apstrakt

Rad je posvećen analizi otpora globalnom liberalno-demokratskom poretku, koje rad prepoznaje, pre svega, u terorizmu, organizovanom kriminalu i nizu postmodernih teorijskih naracija. Dok su terorizam i organizovani kriminal prepoznati kao konkretni i operativni otpori globalnom liberalno-demokratskom poretku, postmoderne teorijske naracije predstavljaju partikularističku i često, kulturološku, teorijsku kritiku univerzalizma same liberalno-demokratske naracije. Zaključak rada je da je globalnom poretku, kako bi smanjio globalne otpore i neprijateljstva, potrebna jedna nova razborita međunarodna politika, koja bi se nužno morala oslanjati više na diplomatiju i klasični nauk politike kao umetnosti mogućeg, nego na голу silu i arsenale oružja

ključne reči: globalni poredak, neprijatelji, novo varvarstvo, terorizam, organizovani kriminal, postmoderne naracije, Liotar, razborita međunarodna politika

Abstract

The paper is devoted to the analysis of resistance to the global liberal-democratic order, which this paper recognizes primarily in terrorism, organized crime and the postmodern theoretical narratives. While terrorism and organized crime are recognized as a concrete and operational resistance to the global liberal-democratic order, postmodern theoretical narratives are recognized as particularistic and often, cultural, theoretical critique of universalism of liberal-democratic narration. The paper concludes that the global order, to reduce global resistance and hostility, need a reasonable new international policy, which would necessarily have to rely more on diplomacy and classic doctrine of politics as art of the possible, rather than on brute force and weapons arsenals

Keywords: global order, enemies, new barbarism, terrorism, organized crime, postmodern narratives, Lyotard, prudent international politics

Moderna epoha je, nakon Drugog svetskog rata, zakoračujući u svoje postmoderno doba, zašla zapravo u vreme «s one strane revolucije» koje se upravo stoga i ukazuje kao vreme «s one strane leve i desnice».³ No, ukoliko je epoha zaista prevazišla projekte velikih revolucija poput one francuske, ruske ili kineske, ona neće biti imuna na prosejavanje tzv. malih i rasepkanih «revolucija» – kako možemo označiti svaki otpor globalnoj ravnoteži moći. Ove male i rasepkane «revolucije» predstavljaju neku vrstu otpora globalnom poretku, odnosno neku vrstu malog ustanka, koji će doći sa političkih margina. Biće to zapravo sukob onih koji će živeti u «mraku na rubu grada» sa onima koji će upravljati samim «gradom», odnosno svetlim globalnim metropolisom. Ovaj «mrak na rubu grada» će se manifestovati na više načina i preuzimaće više borbenih formi – od globalnog terorizma, preko organizovanog kriminala, sve do različitih agresivnih subkulturnih pojava poput skinheda ili navijačkih armada. No, u svim slučajevima radiće se o oblicima novog varvarstva⁴ koje će nastati iz frustracija nekih društvenih grupacija sa margina, koje neće videti bilo

1 naučni saradnik, Institut društvenih nauka

2 Rad je deo istraživanja na projektu: III 47010 „Društvene transformacije u procesu evropskih integracija – multidisciplinarni pristup“ koji je finansiran od strane Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije

3 Ovaj fenomen je temeljno opisan u knjizi N.Cvetićanin, Epoha s one strane leve i desnice, Službeni Glasnik-Institut društvenih nauka, 2008.

4 Kada govorimo o «varvarstvu» i «varvarima», činimo to veoma uslovno i bez vrednosnih konotacija, ne želeći ni u jednom momentu sugerisati kako se radi o nekim divljim, zlim i krvožednim grupacijama, koje su «necivilizovane». Ove termine koristimo naprosto samo da bismo označili specifičan način egzistencije grupacija sa margine političkog polja koja se razlikuje od egzistencije «civilizovanog» liberalno-demokratskog postgradanskog centra. No, ova dva načina egzistencije biće nesamerljiva sa etičkog, tj. moralnog stanovišta, jer će i jedni i drugi imati svoje istine, svoje vrednosne sisteme i svoje moralne

kakav drugi put, osim onog nasilnog, da obezbede sebi željeno društveno priznanje i uticaj. Tako će ovo novo varvarstvo biti oružje u rukama nemoćnih, koji će se na taj način svetiti onim moćnima, koje će smatrati odgovornima za sopstvenu marginalizaciju. No, paradoksalno, mesto rođenja tih «novih varvara» iz «mraka na rubu grada» i onih institucionalizovanih liberalnih-demokrata biće identično. Naime, i jedni i drugi će svoje daleko poreklo imati u Francuskoj revoluciji, budući da ta revolucija nije porodila samo moderni građanski i savremeni post-građanski poredak, već je u njoj, u klici, dijalektički bilo i sadržano tzv. «novo varvarstvo» koje, dva veka posle nje, upravo atakuje na taj liberalno-demokratski globalni poredak koji je ona uspostavila. Ovo «varvarstvo nove vrsti», koje su uspostavili Francuska revolucija i prosvetiteljstvo svojim ekstremnim tumačenjem čoveka i politike, pronicljivo prepoznaju Horkhajmer i Adorno.⁵ Stoga možemo reći da se značaj Francuske revolucije, čak i kada je odavno prevaziđen njen kontekst iz koga su nastali desnica i levica, vidi upravo u tome što će njome biti uspostavljen i građanski poredak (odnosno globalni liberalno-demokratski poredak 21. veka oličen u institucijama kao što su Međunarodni monetarni fond, Svetska banka, itd., a koji proizlazi iz onog klasično-građanskog poretka 19. i 20. veka) i što su njome jednako anticipirani i antigradžanski otpori tom poretku sa političkih margina. U tome je i veličina glavnog teoretičara koji je odredio Francusku revoluciju, Žan Žak Rusoa, koji je poretku u kome mi danas živimo zaveštao ideju demokratije, ali koji je istovremeno svojom anarhističko-arhaičnom stranom anticipirao i sve otpore ovom demokratskom poretku.⁶ Takođe, možemo se setiti i Tokvila koji je odlično opazio da novi vrli demokratski svet živi u stalnoj napetosti i protivrečnosti institucionalizma i varvarstva, reda i anarhije.⁷ Demokratsko društvo je dinamično, a to će biti najbolje vidljivo u savremenoj globalnoj situaciji, gde ćemo na jednoj strani imati obrise globalne demokratije sa njenim raznovrsnim institucijama poput MMF-a, SB, EU, itd., da bismo na drugoj strani imali grupacije tzv. «novih varvara», koji će stajati na kapijama tog demokratskog sveta. Stara i dobro poznata teza je da «novo varvarstvo» ne bi bilo moguće u nekom autoritarnom i totalitarnom poretku koji bi potpuno i nasilno pacifikovao i ugušio sve političke otpore, pa upravo ti «varvarski» otpori globalnoj demokratiji, odnosno sama mogućnost da se oni jave, mogu biti, shodno mišljenju nekih teoretičara, dobar dokaz da sama ta demokratija postoji i da nije totalitarna.⁸ Tako opet dolazimo do neizbežne dijalektike liberalno-demokratskog postgrađanskog centra i antigradžanskih «varvarskih» margina, koji ne samo da imaju isto mesto rođenja, već su i potrebni jedni drugima za formiranje političkog identiteta. Demokratama će biti potrebni «varvari» kao dokaz da političko polje nije totalitarno, statično i jednoobrazno, te će uvek moći da kažu kako su «varvari» proizvod njihove sopstvene «mekoće» i «tolerantnosti», dok će sa druge strane i «varvarima» biti potrebne demokrate kako bi pronašli neprijatelja kojeg iziskuje njihova metafizika borbe koja čini srž njihovog sistema vrednosti, odnosno njihove političke teologije. Sve to potvrđuje onu poznatu tezu jednog od najznačajnijih teoretičara politike - Karla Šmita - o značaju figure političkog neprijatelja za političko polje i njegovu dinamiku, kao i činjenicu da političke grupacije ne stiču identitet same sobom već u relaciji prema sopstvenoj «političkoj konkurenciji», da se, izbegavajući nepopularni termin «neprijatelja», izrazimo blaže od samog Šmita. Bilo kako bilo, u narednim redovima pozabavićemo se različitim oblicima pomenu-tog novog varvarstva koje se suprostavlja poretku postgrađanskog centra, te ćemo te oblike više skicirati prepoznavajući osobenost svakog od njih, negoli što ćemo se baviti njihovom temeljnom i opširnom strukturalnom analizom.

Globalni terorizam je svakako onaj oblik «novog varvarstva» koji je najrasprostranjeniji, najopasniji i najbeskompromisniji. I savremeni terorizam, jednako kao i demokratija, svoje poreklo

obrazce. Naprosto, radiće se o različitim svetonazorima i različitim etikama, a ne o sukobu «dobrih» sa «rdavim momcima».

⁵ M. Horkheimer, T. Adorno, *Dijalektika prosvetiteljstva*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1989, str. 7.

⁶ Fukujama dobro zapaža da su kod Rusoa istovremeno bili sadržani i temelji novog demokratskog sveta i njegova unutrašnja destrukcija kao «napad na civilizovanog čoveka». F. Fukujama, *Kraj istorije i poslednji čovek*, CID, Podgorica, 1997, str. 107/108, 203. (fus-nota 63.)

⁷ Aleksis de Tokvil, *O demokratiji u Americi*, Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, Sremski Karlovci, CID, Podgorica, 1990.

⁸ Američki ugledni istoričar Volter Laker smatra da npr. terorizam može da se javi i da se održi samo unutar jednog demokratskog režima, pošto svaki autoritarni režim seče terorizam u korenu. Volter Laker, *Istorija Evrope 1945.-1992.*, Clio, Beograd, 1999, str. 546.

ima u Francuskoj revoluciji, u kojoj se, bez obzira da li je reč o Robespjerovom montanjariskim odredima ili kontrarevolucionarnim krstaško-fundamentalističkim četama, spajaju kategorije novovekovne racionalnosti i iracionalnog nasilja. Drugim rečima, samo nasilje sada dobija svoju metodologiju i to ga u vidu modernog, odnosno savremenog terorizma razlikuje od nasilja minulih vremena. Stoga smo formulu terorizma prepoznali u jednačini nasilje + matematika = terorizam. Savremeni teroristi, bez obzira da li se radi o islamskim fundamentalistima ili o marginalnim grupacijama ekstremne levice ili desnice, neće biti naprosto podivljale i poludele horde, već veoma dobro organizovane strukture, sa svojim borbenim ćelijama, sistemima unutrašnje organizacije i veze, i strateškog planiranja. Uz sve to veoma srdačno će prihvatiti sve blagodeti moderne tehnike i modernih sistema komunikacija, obrazujući prave tehno-terorističke odrede. Posebno će to važiti za islamske fundamentaliste i terorističke grupacije ekstremne desnice, dok su neke anarhističke grupe ostale još na nivou «molotovljevih koktela», ali su neke druge ipak prihvatile savremena oružja i sisteme veze. Koliko su npr. islamski fundamentalisti samo druga strana kaputa globalnog poretka, za kojim ne zaostaju ni u tehnici, ni u sredstvima, ni u obrazovanju, najbolje svedoči poznata činjenica što su se neki od njihovih lidera i aktivista školovali na najprestižnijim svetskim univerzitetima i što mahom poseduju solidno obrazovanje. Sve to komplikuje klasičnu sliku o teroristima kao o zapuštenim, poludivljim i neobrazovanim fanatičnim borcima. Svakako da će u njihovim redovima biti i ovakvih, ali ono što možemo nazvati «komandnom strukturom» biće sofisticirano baš poput najboljih bezbednosnih službi uticajnih država, čemu će se upravo moći i pripisati zasluga za izvođenje uspešnih terorističkih akcija, daleko iza leđa tih uticajnih bezbednosnih službi. Tako početak našeg milenijuma obeležavaju veliki teroristički napadi koji uzdrnavaju vladavinu postgradanskog centra – počevši od danas već čuvenog napada 11. septembra 2001. na Svetski trgovinski centar u Nju Jorku, preko napada 11. marta 2004. u Madridu, napada 7. jula 2005. u Londonu ili niza napada diljem putinovske Rusije. Dok će velike sile biti sklone komunikaciji i konsenzusu, odnosno međusobnim dogovorima i usaglašavanjima interesa krojeći kapu onim «malima»⁹, ti mali i marginalizovani će sopstvene frustracije pretvarati u čisto nasilje terorističkih akata. Sve to će usloviti dinamiku političkog polja, te će se svet u kome živimo, rastrzan u toj dijalektici centra i margina, tj. globalnog poretka i „varvara“ koji na taj poredak ustaju, menjati. Tako pred izazovom terorističkih napada sam postgradanski svet polako menja svoju strukturu, jer se usled odbrambenog stava može primetiti pojava ograničavanja nekih građanskih sloboda koje su, koliko juče, smatrane za bazične.¹⁰ Takođe, vezivanje terorizma za islamski fundamentalizam usloviće i pojavu kulturne distance u Evropi prema samom islamu, što je vidljivo npr. iz činjenice da su nakon terorističkih napada u Londonu postali učestali napadi na muslimanske zajednice u Britaniji.¹¹ O kulturnom animozitetu, koji se otima institucionalnoj kontroli, svedočiće i nemiri u Parizu iz novembra 2005. g. koji će se proširiti i na Evropu¹², a u kojima su afro-azijski muslimanski emigranti bili ona grupa koja se u jednom momentu otela ustavnom poretku i delovala protiv njega. Naprosto, usled pritisaka izazvanih islamskim fundamentalizmom i predrasuda prema samom islamu izazvanih čitavom tom situacijom, muslimanski emigranti će se u jednom momentu naći, fudbalski govoreći, u «ofsajdu», s one strane linije postgradanskog liberalno-demokratskog poretka. Sve to svedoči da je postgradanski svet u Evropi pred opasnostima spontanih «ustanaka» neasimilovanih emigrantskih grupa iz drugih civilizacijskih krugova, a koji borave unutar stabilnih evropskih liberalnih demokratija. Takvi «ustanci» mogu destabilizovati same

9 Možemo pretpostaviti i da će se postojeći konflikt u Ukrajini pre ili kasnije rešiti dogovorom velikih sila, pre sviju SAD i Rusije, o podeli zona uticaja

10 Tako je npr. britanski ministar spoljnih poslova Čarls Klark (Charles Rodway Clarke) u obraćanju evropskom parlamentu 7. septembra 2005. rekao «da pravo na život nadjačava brigu oko ugrožavanja privatnosti» smatrajući da treba pronaći ravnotežu između poštovanja ljudskih prava i antiterorističkih mera. Ministar je pri tome dodao da stara ravnoteža prava i dužnosti, utemeljena Evropskom konvencijom o ljudskim pravima, više ne odgovara sadašnjim okolnostima u kojima su teroristički napadi postali realna opasnost, a nisu više samo jedna od mogućnosti . Ograničenje sloboda, članak, Politika, 8. septembar, 2005.

11 Tako npr. Dnevnik RTS od 17. 7. 2005. govori o tri zapaljane džamije, a Dnevnik BK televizije od 17. 7. 2005. o više od 100 incidenata i ataka na muslimanske zajednice od Londonske tragedije. No, važno je istaknuti da su svi incidenti nastali spontano i da u njima nisu učestvovala institucije ili su ih potpirivali zvaničnici, ali je bitna činjenica da su se institucije pokazale nesposobnim da te incidente spreče.

12 Gori li Pariz?, Politika, 4. novembar 2005.

evropske demokratije i mogu imati trajne posledice, te je pre pronalaženja političke strategije za njihovo predupređivanje potrebno postaviti dijagnozu, odnosno odgovoriti na pitanje - da li do njih dolazi iz socijalno-ekonomskih ili religijsko-kulturnih razloga?¹³ Bilo kako bilo, posle ovog «emigrantskog» nasilja Evropa više neće biti ista i ovo će imati višestruke posledice po politički i institucionalni razvoj, pošto postgrađanski poredak treba da pronađe prave odgovore na problem kulturne distance, sa kojim se suočava u srcu starog kontinenta. Teroristički napadi i problem kulturne distance donose, takođe, razilaženje unutar globalnog poretka između (post)građanske levice i (post)građanske desnice, pošto će one predlagati različite strategije za suočavanje sa pomenutim problemima. Tako će postgrađanska levica pozivati na neučestvovanje u globalnim «krstaškim» pohodima na islamske fundamentaliste i na povlačenje vojnih trupa iz trusnih područja gde se sukobljavaju različiti interesi i kulturni identiteti, dok će postgrađanska desnica tražiti još žešći obračun sa teroristima i zadržavanje vojnog i političkog uticaja u «graničnim» područjima.¹⁴ Pri svemu tome levi i desni ekstremisti, odnosno «teroristi» evropskog porekla, oličeni u još uvek aktivnim neonacističkim ili anarhističkim grupama, će «strukturalno» biti na strani islamskih fundamentalista (iako i neki od njih, pogotovo sa ekstremne desnice, mogu da traže obračun sa islamskim fundamentalistima) pošto u svojim metodama delovanja smeštaju sebe u isti diskurs kojem pripadaju islamski fundamentalisti, pošto njihove političke naracije takođe imaju poreklo u metafizičkim borbe, tehnizaciji nasilja i političkoj teologiji, koje su sve zajedno, kao što smo videli, proizašle iz Francuske revolucije i iz njenih kontrarevolucionarnih otpora.

Pored terorizma ništa manje važan oblik «novog varvarstva» biće i organizovani kriminal. Jednako kao kod terorizma i ovde se ne može govoriti o nekom stihijskom fenomenu koji bi se haotično pojavljivao i bio spontan, jer će se opet raditi o organizovanoj strukturi, koja neće raspolagati samo svojim sistemima unutrašnje organizacije i veze, kao i najsavremenijim tehničko-tehnološkim sredstvima, već i veoma koherentnim sistemom vrednosti. Prilikom razmatranja organizovanog kriminala greške se prave u posmatranju ovog fenomena isključivo kao oblika vanzakonskog ponašanja koje je stoga što je van pozitivno-pravnih normi, civilizacijskih standarda i etabliranog etičkog sistema, izvan bilo kakve etike i sistema vrednosti uopšte. Najviše se stiže do spoznaje da organizovani kriminal raspolaže svojom operativnom mrežom i svojim internim pseudo-institucijama i objašnjava se da se upravo zbog toga i naziva organizovanim, razlikujući se od onog profanog. No, veoma se retko u analizama dolazi do čitavog jednog sistema vrednosti i do jedne implicitne (pseudo)etike, kojima uspesi organizovanog kriminala mogu biti zahvalni jednako kao i svojoj konkretnoj operativno-tehničkoj organizaciji. Jednostavnije rečeno, organizovani kriminal nije samo konkretna mreža kriminalaca, koji deluju s one strane pozitivno-pravnih zakona, već je čitav jedan pogled na svet i vrsta para-države koja ima sopstvene zakone¹⁵, kanone i principe, iz čega upravo proizlazi njegova snaga. Vraćajući se u kontekst naše teme možemo reći da organizovani kriminal, jednako kao i terorizam, predstavlja zapravo čitavu jednu «politiku», koja je u opoziciji onoj zvaničnoj liberalno-demokratskoj politici postgrađanskog centra i njenim institucijama. Organizovani kriminal je, baš zato što je ne samo organizovan, već i vrednosno utemeljen, jedan od specifičnih načina antigradanskog shvatanja politike, o čemu svedoče i njegove internacionalne akcije. Jednako kao što postgrađanski centar strateške odluke donosi u organizacijama poput G8, G20, Ujedinjenih Nacija, Evropske unije itd, tako i organizovani kriminal nadilazi nacionalne granice uzrokujući jedno «podzemno» internacionalno kriminalno povezivanje, vidljivo pre svega u trgovini oružjem, narkoticima, ljudima, dragocenostima (dijamanti, zlato, itd.)

13 Veoma je teško ući u motive nasilja u Parizu 2005. g i reći da li je tu primarnu funkciju igrao socijalno-ekonomski ili religijsko-kulturni faktor, no najpre će biti da su oba povezana, no da je ipak dominantniji drugi faktor, jer je zanimljivo da se emigrantima u nasilju nisu pridružili Francuzi nemuslimanskog porekla. Ako im se oni pridruže u nekom budućem nasilju, onda se može govoriti o čisto socijalnim motivima ustanka.

14 Ipak, o ovom pitanju (post)građanska desnica i levica neće biti koherentne i jednoobrazne, jer ćemo imati one lidere postgrađanske desnice poput npr. bivšeg francuskog predsednika Širaka i aktuelne nemačke kancelarke Angele Merkel, koji će biti protiv najnovijih «krstaških» ratova, kao i one lidere postgrađanske levice poput bivšeg britanskog premijera Blera, koji će biti za njih, što sve skupa ponovo relativizuje podelu na levicu i desnicu uopšte i pokazuje koliko su one izmešane unutar globalnog poretka.

15 Poznati su zakoni npr. italijanske mafije, oličeni u dva bazična „konstitucionalna“ zakona – zakonu ćutanja (omerta) i zakonu krvne osvete (vendeta), a možemo pretpostaviti i da druge kriminalne organizacije poput kineskih trijada, japanskih jakuza, kolumbijskih kartela, ruske ili albanske mafije imaju svoja nepisana pravila.

te poverljivim bezbednosnim informacijama, koja je sve manje lokalna, a sve više globalna. Posve je logično je da postoje i tačke dodira ovih svetova – «nadzemnog» i «podzemnog» posredstvom različitih bezbednosnih struktura, jer postgradanski poredak upravo zbog svog liberalno-demokratskog ustrojstva ostavlja prostora za propusne šupljine kroz koje se u njega mogu ubaciti i kriminogene strukture, a i on sam infiltrira svoje ljude u svet organizovanog kriminala kako bi ga u što većoj meri kontrolisao. Naprosto, organizovani kriminal, jednako kao i terorizam, svedoči o ambivalentnom ustrojstvu globalnog poretka unutar koga se javlja, jer se ne bi mogao javiti unutar nekog totalitarnog i autokratskog poretka koji bi ga sasekao u korenu, o čemu svedoči činjenica da su totalitarni režimi poput Staljinovog ili Hitlerovog bili bez organizovanog kriminala. Nasuprot tome, liberalno-demokratski režimi su kao svoju nus-pojavu imali javljanje organizovanog kriminala koji su čak ponekad „pametno“ koristili za odbranu državnih i nacionalnih interesa.¹⁶ Javljanje organizovanog kriminala unutar totalitarnih režima je bilo nemoguće naprosto stoga što su ti režimi već sami sobom predstavljali specifične oblike «kriminalizovane» države, koja raspolaže selektivnim pravom da određuje život i smrt nezavisno od bilo kakvih univerzalnih principa, bilo da su prirodo-pravnog ili pozitivno-pravnog porekla. Tako imamo situaciju da će demokratija i organizovani kriminal biti faktički sociološki povezani (jer demokratski poredak pogoduje javljanju organizovanog kriminala¹⁷) iako strukturalno suprotstavljeni (pošto se demokratski poredak bori protiv organizovanog kriminala i funkcioniše po drugačijim unutrašnjim «pravilima igre» tj. ima drugačiju strukturu), dok su na drugoj strani autokratija i organizovani kriminal suprotstavljeni faktički u sociološkom smislu (jer se u autokratskim režimima podzemna struktura organizovanog kriminala teško javlja), ali su veoma slični po unutrašnjoj strukturi, jer se radi o dva slična volontaristička apsolutistička poretka, koji van svih univerzalnih principa raspolažu životom i smrću. Bilo kako bilo, organizovani kriminal, jednako kao i terorizam, jednako kao i autokratski (i totalitarni) režimi, sadrži u sebi logiku antigradanskog shvatanja politike, koja je s one strane liberalno-demokratskih procedura, mada joj ne manjkaju drugi oblici organizacije i unutrašnjih kanona. No, ovi kanoni će kod organizovanog kriminala, kao i kod ostalih antigradanskih oblika, biti povezani sa jednom metafizikom borbe i političkom teologijom, u čemu će se ogledati srž samog sistema vrednosti i «etike» organizovanog kriminala.¹⁸ Istina, i organizovani kriminal će se

16 Tako je američki predsednik, demokrata Frenklin Delano Ruzvelt, tokom Drugog svetskog rata koristio „usluge“ italijanske mafije, koja je kontrolisala dokove u Nju Jorku i ostalim lučkim gradovima, kako bi se detektovali nemački diverzanti. U kolaboraciji sa državom i sa Ruzveltovom administracijom je važnu ulogu imao posebno mafijaški bos Čarls „Laki“ Lučano, koji nije samo pomagao u detektovanju nemačkih diverzanata na dokovima, nego je i, kontrolišući sindikate, indirektno uticao na broj glasova koje je na predsedničkim izborima 1944. dobilo Ruzvelt, što je Lučano bilo u interesu budući da je Ruzveltov protivkandidat bio republikanac Tomas Džui, bivši državni tužilac, koji je bio veoma netrpeljiv prema organizovanom kriminalu, prema kome je Ruzvelt zauzeo „pragmatičan stav“. Džui je bio i lično odgovoran za neke procese protiv Lučana te ga je ovaj, prema nekim svedočenjima, lično mrzeo i smatrao odgovornim za svoju lošu reputaciju pred državom, te je njegov interes bio da Džui izgubi predsedničke izbore. Lučano je takođe odigrao i jednu od ključnih uloga u iskrcavanju američke vojske na Siciliju krajem Drugog svetskog rata, obezbeđujući logističku podršku među tamošnjim pripadnicima Koza Nostre. Konačno, Lučano je za svoje „usluge“ nakon rata nagrađen mirnom deportacijom iz SAD u Italiju.

17 Tako se organizovani kriminal u Evropi javlja upravo sa širenjem demokratskog doba, kada se u južnoj Italiji i Siciliji početkom 19. veka javljaju prve ćelije Koza Nostre, Kamore i ostalih organizacija sa svrhom neutralisanja posledica Napoleоновih osvajanja, odnosno u svrhu podzemnog i neformalnog «domaćinskog» organizovanja budući da su spoljašnje institucije okupirali «stranci». Tako imamo situaciju da Napoleonova osvajanja pronose Evropom francuski gradanski zakonik kao vesnika demokratije, dok se u isto vreme u nekim delovima Evrope organizuju prve ćelije organizovanog kriminala, tj. mafije, koja je nus-prodakt same demokratije, ali i negativna i borbena reakcija na nju.

18 Ovaj sistem vrednosti, odnosno «etiku» organizovanog kriminala odlično opažaju – ne samo sociološke analize, već i umetnička dela - koja se bave prikazom organizovanog kriminala. Možda je na najkolosalniji način to uradio Kopolin (Francis Ford Koppola) film i remek-delo Kum (The Godfather), koji je plastično prikazao koordinatni etički sistem mafije, koji se konstituiše na egzistencijalističkim „šmitovskim“ kategorijama prijatelja i neprijatelja u njihovom najradikalnijem značenju. Gledajući ovaj film ne možemo se oteći utisku da nas tu Karl Šmit i njegova teorija vrebaju na svakom koraku i da film, naravno indirektno, potpuno rekonstruiše njegovu strasnu političku teologiju. Tako na početku filma don Vito Korelone, kao šef mafije i kao onaj kod koga je decizija o njenom poretku, kaže čoveku koji ga pita kako da mu se oduži za učinjenu uslugu, da on jedino traži od njega da bude prijatelj, nakon čega ovaj ceremonijalno ljubi kumovu ruku kao odraz lojalnosti, dok mu kum uzvraća da su odsada «tvoji neprijatelji i moji neprijatelji». Čovek se obratio kumu zato što nije mogao da nađe pravdu u legalnim institucijama sistema (pretkući mu čerku, nasilnici oslobodeni), te je stoga shodno onom šmitovskom protogo ergo oblige odlučio da se stavi pod zaštitu, a samim tim i pod jurisdikciju, mafije. Čitavim prizorom nam je sugerisano da su legalne institucije nepravedne, te da je shodno tome potrebno pojam prava zameniti pojmom pravde, a samu pravdu utemeljiti kroz određeni grupni identitet pripadnosti prijateljima, gde ona postoji samo za one unutra, a ne i za one izvan, koji mogu biti potencijalna meta. Pored mafije kao «krovne» organizacije prijatelja, velika važnost se pridaje porodici, koja je gotovo sakralizovana, što je vidljivo iz dijaloga kuma sa pevačem Džonijem Fontanom, koji ga takođe moli za uslugu, da bi ga kum

poput svih ostalih socioloških struktura razvijati, prevazilazeći neke stare i romantizovane oblike i principe kojima se rukovodila «stara mafija», te će nove generacije pripadnika organizovanog kriminala često biti mnogo beskrupuloznije, brutalnije i neprincipijelnije od onih starih. Takođe, organizovani kriminal će u svom globalnom povezivanju otkrivati nove kohezivne faktore, želeći da zadrži efikasnost, uticaj i moć, vezujući i dalje, kao i nekad, sopstvene članove vezuje u jedan pseudo-moralni sustav i pseudo-politički «komandni» poredak, a ne samo u proste operativne grupe bez bilo kakve «dublje» povezanosti.

Pored krajnje agresivnih, opasnih i konkretnih delegitimizacija vladavine postgrađanskog centra kao što su terorizam ili organizovani kriminal, postoje i one čisto duhovne i intelektualne delegitimizacije koje, kao neka vrsta postmoderne kritike, brinu o očuvavanju različitih identiteta, u svetu globalne liberalne demokratije i njenog univerzalističkog koordinatnog sistema. Tako će Liotar govoriti o «lokalnoj legitimnosti» da bi opisao mnoštvo pojava koje se doduše rascepkano, ali zajednički, suprotstavljaju «univerzalnom horizontu» globalizovanog sveta.¹⁹ Zaista, sa vladavinom globalnog postgrađanskog centra koji baštini tradiciju kosmopolitske, tj. «univerzalističke legitimnosti», počinje da buja i niz malih «lokalnih legitimnosti», u vidu buđenja raznoraznih nacionalizama i kulturoloških pokreta. Ponekad će ove «lokalne legitimnosti» biti violentne, da bi ponekad bile u čistoj sferi kulture i duha, ali će u svim slučajevima početkom 21. veka biti na marginama političkog polja, na krajnjim krakovima širokog postgrađanskog centra – ponekada na ekstremnoj levisi, a ponekada na ekstremnoj desnici.²⁰ Liotar osmišljava neku vrstu idejnog programa svih onih koji će se suprotstavljati vladavini globalnoga sintetičkoga centra, i njegove reči će moći da pronađu svoje slušaoce na svim marginama i ekstremnim krilima, bez obzira da li su desna ili leva. Liotar kaže:

«Naše traženje sigurnosti, identiteta, sreće, koje proizlazi iz našeg neposrednog stanja živih, pa i društvenih bića, ne čini se danas nimalo umesnim uz ovo delovanje okrenuto kompleksnosti, oslobođenju, numerisanju, i sintetizovanju svih objekata, a k tome modifikovanju njihovih merila. Mi smo u tehnonaučnom svetu poput Gulivera; sad preveliki, sad premali. U tom smislu, traženje jednostavnosti pričinjava se danas, uglavnom, kao obećanje varvarstva.»²¹

Naime, Liotar odbacuje globalnu sintezu, koja je na snazi u etabiliranom postgrađanskom liberalno-demokratskom centru, te on ne odbacuje samo Hegela, Koževa i Fukujamu, već i samoga Kanta, ne verujući više u bilo kakvu univerzalnu emancipaciju čoveka kao čoveka, nezavisno od ovih njegovih «lokalnih legitimnosti». On je svestan da ovo delegitimisanje projekta univerzalne emancipacije može zadobiti značenje «obećanja varvarstva», pošto je dovoljno razborit da vidi da bi u kompleksnom i opasnom svetu u kojem živimo, sva jednostavna i «nesintetička» rešenja bila i destruktivna, varvarska rešenja, kakva su uostalom, kao što smo videli, terorizam i organizovani

najpre pitao – «da li si sa svojima» da bi nakon potvrdnog odgovora kum uzvratio da «muškarac koji nije sa svojima nije pravi muškarac». Sakralizacija porodice se pri tome provodi i iz funkcionalnih potreba konspiracije pošto se poslovi bezbednije obavljaju u uskom porodičnom krugu, ali i iz egzistencijalne potrebe za pripadnošću i ljubavlju u svetu golog i sirovog nasilja. Etika mafije će tako biti mešavina nepatvorenog porodičnog morala sa nekom vrstom starozavetne osvetničke političke teologije i to svedoči da organizovani kriminal nije bez svoje etike, već samo da je ona različita od one liberalističko-demokratske komunikativno-konzenzualne. Politička teologija mafije kulminira na kraju filma koji smo uzeli za primer, kada paralelno idu scene u kojima mladi kum Majkl Korelone krštava u crkvi svog nećaka, i scene nasilja u kojima se njegovi ljudi svete njegovim neprijateljima, među kojima je i otac dečaka koji se upravo krštava. Tako samo to krštenje nije krštenje svetom vodom i svetim duhom, već svojevrsno krštenje krvlju i vatrom, što smo već imali kod ultrakonzervativnih kontrarevolucionarnih filozofa 18/19. veka poput De Mestra kao novovekovnih «proroka» političke teologije. Takođe i Harmonov (Robert Harmon) film Džon Goti (John Gotti) na sličan način kao Kopolin Kum interpretira organizovani kriminal kao izvestan vrednosni sistem u kome su bitni pojmovi «lojalnosti», «časti», te i ovaj film operiše šmitovskim kategorijama prijatelja i neprijatelja i specifičnom političkom teologijom. Pored svega ovaj film takođe prikazuje legalne institucije kao manipulative, te opravdava organizovani kriminal kao savremenu verziju robin-hudovstva.

19 Jean François Lyotard, Šta je postmoderna, KIZ Art Press, Beograd, 1995., str. 40/41.

20 Tako je i nacionalizam, kao pojava koja je u 19. veku bila u središtu političkog polja određujući njegove centralne tokove, početkom 21. veka došao na margine usled suprematije kosmopolitskog postgrađanskog društva. Tako je početkom 21. veka nacionalizam kao ideja vezan isključivo za ove «lokalne legitimnosti», za razliku od 19. veka kada je bio «globalni» trend kojim se Moderna suprotstavljala starim aristokratskim formama. No, pošto su te stare aristokratske forme jednom poražene, red je došao na sam nacionalizam, koji je kosmopolitska demokratija počinjala malo po malo rastakati, da bi konačno trijumfovala. Dakle, nacionalizam ostaje poglavito devetnaestovekovna ideja, ali koja u postmodernom dobu dobija svoju reaktuelizaciju u novoj formi «lokalnih legitimnosti». Služeći se terminima svakodnevnog političkog života metaforično možemo reći da je nacionalizam kao pojava nekada bio na poziciji, dok je sada u opoziciji.

21 Ibid., str. 74., istakao N.C.

kriminal. Stoga možemo reći da je njegov zahtev za jednostavnošću i ponovnim nalaženjem neposredovanog i nesintetičkog sveta hrabar i pozitivan, ali samo ako ostane u etičkoj i individualnoj sferi (npr. ako je neko sit savremene «sintetičke» civilizacije i ode npr. da živi u divljinu, na neku planinu, ostrvo, udaljeno selo ili pak u neki manastir). No, njegov zahtev za jednostavnošću će biti opasan ako traži da se potvrdi u političkoj sferi, tj. u političkom polju, pošto u svetu ovolike kompleksnosti ne može biti jednostavnih rešenja. To ne znači da stvari trebamo dodatno komplikovati kao što to zaista često radi tehno-birokratski um smišljajući ponekad bezbroj besmislenih političkih procedura i rituala, koji osiromašuju i udaljuju svet punih, neposrednih iskustava i punoće života uopšte. No, pogrešno bi se bilo uživljavati u ulogu Gulivera prema tehno-birokratskom umu, odnosno uživljavati se u ulogu njegovog presuditelja i pročititelja, jer to može biti opasno i za onoga koji to pokušava, kao i za sam taj tehno-birokratski um. Čini se da je Liotar ovoga svestan, ali da i pored toga ne može da odoli, a da ne progovori iz prvog lica množine – iz onoga mi i da govori šta je to naše i to pošto je čitav svoj spis deklamovao u ja formi. Time će nehotice omogućiti da se, jednostavno ga «politizujuć», iza njegovog mi svrstaju svi neprijatelji onoga što naziva «tehnounačni svet» bez obzira da li dolaze sa ekstremne leve ili ekstremne desnice, da li su islamski religijski fundamentalisti, anarhistički socijalni revolucionari ili neonacistički borci «krvi i tla». Od podele na levicu i desnicu u tom slučaju opet nećemo imati više ništa, jer ćemo opet naići na onu, u našim prethodnim radovima opisanu, raspolućenost ekstremne margine vs. centralne sinteze²². Naprosto, imaćemo «lokalnu legitimnost», koja nije samo duhovna i intelektualno-kritička, već koja može biti i hiperpolitizovana, a koja će se sukobljavati sa onom univerzalnom i globalnom legitimnošću. I stvari neće biti tako opasne ako se «Liotara» dočepaju samo manje-više miroljubivi prosvednici protiv globalnog poretka poput tzv. alter-globalista, koji se, hteli to priznati ili ne, ipak kreću unutar konstanti globalnog postgrađanskog društva. No, stvari će postajati opasnije ako se «Liotara» dočepaju ljudi poput moćnog i naoružanog Kim Džong Una (Kim Jong-un), jer onda globalna igra može postati veoma vruća. Ipak, odgovornost je na obema stranama - i na globalnom postgrađanskom «otvorenom» društvu, odnosno globalnom poretku, ali i na njegovim neprijateljima, jer svaka nervoza može prerasti u planetarnu katastrofu, pogotovo u situaciji eskalacije globalnih kriza u prethodne dve godine – od Ukrajine do Bliskog i Dalekog Istoka. Stoga je jedini pouzdan politički recept da se vratimo tradicijama onih državnika, poput Bismarka, De Gola i Henrija Kisindžera, koji su znali da ne postoje «jednostavna rešenja» za «kompleksne probleme» i koji su politiku shvatali konstruktivno kao umetnost mogućeg.

Za razboritu međunarodnu politiku će stoga mnogo presudnije biti obnoviti i prilagoditi savremenom trenutku neke postulate bizmarkovske, degolovske ili kisindžerovske diplomatije, negoli nastavljanje insistiranja na krutim ideološkim formama - kao kada globalni postgrađanski poredak naziva svoje protivnike «osovinom zla» kao za vreme Džordža Buša mlađeg, ili kao kada odviše ostrašćeni islamisti nazivaju taj poredak skupom «đavoljih sluga», što je već standardni vokabular terorističkih ideologa. Ne trebamo ni pominjati koliko bi tek «gađanje» sa ideološkim floskulama koje bi računale sa danas prevazidenim pojmovima leve i desnice bilo kontraproaktivno.

Naposletku, ipak je naše vreme, na sreću, sama prepoznalo da su ovi pojmovi isluženi, pa se i ne govori o nekoj svetskoj levi ili svetskoj desnici, te ni jedna linija poznatih međunarodnih sukoba ne ide ovom trasom. No, na kraju ostaje zaključak o nužnosti jedne postideološke, diplomatske i razborite međunarodne politike, kako bi se smanjili globalni rizici i opasnosti, čijoj eskalaciji upravo prisustvujemo poslednjih godina.

²² Suprotnost ekstremne margine vs. centralne sinteze koja obeležava aktuelni globalni trenutak je temeljno opisana u knjizi N. Cvetićanin, *Epoha s one strane leve i desnice*, Službeni Glasnik-Institut društvenih nauka, 2008., str. 415-535. Sam Liotar to izražava ovako: «S obzirom na izloženo valjalo bi obraditi i sledeće pitanje: čovečanstvo se deli na dva dela. Jedan deo se suočava sa izazovom kompleksnosti, drugi sa starim, strašnim izazovom preživljavanja. Možda je upravo ovo glavni aspekt poraza modernog projekta, koji je, podsećam te, bio valjan za čovečanstvo u celini», Jean François Lyotard, *Šta je postmoderna*, KIZ Art Press, Beograd, 1995, str. 74.

LITERATURA:

Cvetićanin, Neven, Epoha s one strane levice i desnice, Službeni Glasnik-Institut društvenih nauka, 2008.

Fukujama, Frensis, Kraj istorije i poslednji čovek, CID, Podgorica, 1997.

Gori li Pariz?, članak, Politika, 4. novembar 2005.

Horkheimer, Maks i Adorno, Teodor, Dijalektika prosvetiteljstva, Veselin Masleša, Sarajevo, 1989

Laker, Volter, Istorija Evrope 1945.-1992., Clio, Beograd, 1999.

Lyotard, Jean François, Šta je postmoderna, KIZ Art Press, Beograd, 1995., str. 40/41.

Ograničenje sloboda, članak, Politika, 8. septembar, 2005.

Tokvil, Aleksis de, O demokratiji u Americi, Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, Sremski Karlovci, CID, Podgorica, 1990.